

Rozdział I. Pojęcie własności przemysłowej

Literatura: *J. Barta, R. Markiewicz*, Prawo autorskie, Warszawa 2016; *M. Czajkowska-Dąbrowska*, Cywilnoprawna ochrona praw na dobrach niematerialnych, [w:] Własność przemysłowa. Aktualne problemy prawne i etyczne, Warszawa 2002; *taż*, Sytuacja prawna autorów obcych w Polsce, Warszawa 1991 [Lublin 2019, przedruk za oryginałem z 1991 r.]; *taż*, Własność czy własności (intelektualne), [w:] *A. Kidyba, R. Skubisz* (red.), Współczesne problemy prawa handlowego. Księga jubileuszowa dedykowana prof. dr hab. Marii Pożniak-Niedzielskiej, Kraków 2007; *P. Grzegorzczak*, Jurysdykcja krajowa w sprawach z zakresu własności przemysłowej, Kraków 2007; *A. Jakubecki*, Postępowanie zabezpieczające w sprawach z zakresu własności intelektualnej, Kraków 2000; *M. Kepiński*, Nazwa handlowa w świetle art. 8 konwencji paryskiej, ZNUJ PPWI 2005, z. 88; *A. Kopff*, Prawo cywilne a prawo dóbr niematerialnych, ZNUJ PPWI 1975, z. 5; *R. Markiewicz*, Prawa na dobrach niematerialnych w Kodeksie cywilnym?, [w:] *M. Bernatt, A. Jurkowska-Gomułka, M. Namysłowska, A. Piszcz* (red.), Wyzwania dla ochrony konkurencji i regulacji rynku. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Tadeuszowi Skoczemu, Warszawa 2017; *A. Michalak*, Ochrona tajemnicy przedsiębiorstwa, Kraków 2006; *A. Niewęglowski*, [w:] System PrHandl, t. 3, rozdział 1.2.1–1.2.6; *E. Nowińska*, [w:] System PrHandl, t. 3, rozdział 1.2.7; *M. Pożniak-Niedzielska*, Kodeks cywilny a prawo na dobrach niematerialnych, ZN IBPS 1983, z. 19–20; *taż*, Własność intelektualna w procesie stwarzania się Polski ze Wspólnotami Europejskimi, [w:] 45 lat Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, Lublin 1995; *taż*, Ewolucja prawa własności intelektualnej w dobie współczesnej, PiP 2002, z. 10; *U. Promińska*, Dobra własności przemysłowej i przedsiębiorstwo jako wkład niepieniężny, [w:] *U. Promińska* (red.), Wkłady niepieniężne do spółek handlowych, Warszawa 2017; *taż*, [w:] *Nowicka i in.*, Prawo własności przemysłowej 2005, rozdział 1; *S. Soltyśński*, O niektórych aspektach ochrony własności intelektualnej i szansach poprawy innowacyjności polskiej gospodarki: refleksje agnostyka, ZNUJ PPWI 2014, z. 4; *R. Skubisz*, Formy ochrony prawnej wynalazku na ziemiach polskich do 1918 r. Ocena z punktu widzenia prawnika pozytywisty, [w:] *A. Adamczak* (red.), Wynalazczość i ochrona własności intelektualnej. Zbiór referatów z seminarium rzeczników patentowych szkół wyższych, z. 42, 2018; *tenże*, [w:] System PrPryw, t. 14A, 2017, rozdział I; *J. Szwaja*, Prawa osobiste wynalazców w nowej ustawie – Prawo własności przemysłowej, ZNUJ PPWI 2002, z. 80; *A. Tischner*, Kumulatywna ochrona wzornictwa przemysłowego w prawie własności intelektualnej, Warszawa 2015; *E. Traple*, Stosunek czynu nieuczciwej konkurencji do praw własności intelektualnej, ZNUJ PPWI 2001, z. 77; *taż*, Ustawowe konstrukcje w zakresie majątkowych praw autorskich i obrotu nimi w dobie kryzysu prawa autorskiego, Kraków 1990; *M. Trzebiatowski*, Prawo do niezarejestrowanego znaku towarowego jako składnik przedsiębiorstwa (krytyka wyroków WSA i NSA w Warszawie), Rej. 2009, Nr 5; *E. Wojcieszko-Gluszek*, Ochrona prawna know-how w prawie polskim na tle porównawczym, ZNUJ 2002, z. 81; *F. Zoll*, Prawa rzeczowe na ziemiach polskich, Warszawa–Kraków 1920; *tenże*, Prawo cywilne. Opracowane głównie na podstawie przepisów obowiązujących w Małopolsce, t. 2, Prawa rzeczowe i rzeczowym podobne, Poznań 1931; *H. Żakowska-Henzler*, Rynek wewnętrzny Unii Europejskiej a prawo

własności intelektualnej, Warszawa 2013; *Ł. Żelechowski*, Ochrona oznaczeń odróżniających w prawie zwalczania nieuczciwej konkurencji. Zagadnienia konstrukcyjne, Warszawa 2019; *tenże*, Zasada numerus clausus praw na dobrach niematerialnych – dylematy dotyczące pojmowania i obowiązywania, [w:] *K. Szczepanowska-Kozłowska, I. Matusiak, Ł. Żelechowski* (red.), *Opus auctorem laudat*. Księga jubileuszowa dedykowana Profesor Monice Czajkowskiej-Dąbrowskiej, Warszawa 2019; *T. Żyznowski*, Niektóre aspekty drogi sądowej w sprawach z zakresu własności przemysłowej, PS 2002, Nr 9.

§ 1. Pojęcie własności przemysłowej

- 1 Pojęcie własności przemysłowej jest tradycyjnym pojęciem języka prawnego o długiej tradycji, wywodzi się z **Konwencji paryskiej o ochronie własności przemysłowej z 20.3.1883 r.**¹ Nie jest rozumiane jednolicie; zwykle się je uważa za **część własności intelektualnej**, niemniej obejmuje ono przedmioty ochrony o niejednorodnym charakterze. Pojęcie to jest obecnie kategorią językową powszechnie przyjętą, stąd mimo mylącego i trafnie krytykowanego odniesienia do prawa własności pojęcie to w stosunku do praw na dobrach niematerialnych należy uznać za ugruntowane. Należy je odróżniać od własności w rozumieniu prawa rzeczowego, bowiem w prawie na dobrach niematerialnych nie ma ono odniesienia do konkretnych, materialnych desygnatów (rzeczy), z którymi powiązane jest w prawie rzeczowym. Własność przemysłowa odnosi się do dóbr niematerialnych, czyli takich, których istnienie jest niezależne od istnienia rzeczowego substratu (*corpus mechanicum*), dlatego nie opiera się na władztwie nad rzeczą, ale na stworzeniu sfery monopolu prawnego obejmującego określone sposoby korzystania z rozwiązania lub oznaczenia.
- 2 Tak stworzona sfera wyłączności, gwarantująca uprawnionemu możliwie najszerszy zakres uprawnień, zbliża własność przemysłową do prawa własności. Uprawniony uzyskuje bowiem najszerszy i najpełniejszy zakres uprawnień w stosunku do dóbr własności przemysłowej, podobnie jak właściciel w odniesieniu do rzeczy. Cywilnoprawna własność nośnika materialnego jest niezależna od „własności” dobra niematerialnego w tym nośniku urzeczywistnionego. Prawa własności przemysłowej są, tak jak prawo własności, **prawami bezwzględnymi**.
- 3 Archaicznie brzmi też odniesienie do przemysłu. Trzeba jednak mieć na uwadze, że pojęcie własności przemysłowej powstało w XIX w., gdy przemysł, tak ciężki, jak i lekki, był kołem napędowym ówczesnej gospodarki, stąd przez pojęcie działalności przemysłowej rozumiano to, co dziś określamy działalno-

¹ Akt sztokholmski z 14.7.1967 r. zmieniający Konwencję paryską o ochronie własności przemysłowej z 20.3.1883 r. (Dz.U. z 1975 r. Nr 9, poz. 51, zał.).

ścią gospodarczą, a więc nie tylko przemysł *sensu stricto*, ale też usługi, handel, rolnictwo. Pojęcie to zawarte w Konwencji paryskiej, a następnie przejęte przez większość porządków prawnych, stało się pojęciem międzynarodowego języka prawnego, powszechnie rozumianym, co z pewnością przemawia za jego utrzymaniem, mimo pewnej archaiczności samego sformułowania.

I. Własność intelektualna a własność przemysłowa

W nauce prawa pojęcie **własności intelektualnej** nie jest rozumiane jednolite; niekiedy jest ono przeciwstawiane pojęciu własności przemysłowej. Tradycyjnie do własności intelektualnej zalicza się utwory, chronione bez względu na ich wartość i przeznaczenie, zaś do własności przemysłowej dobra takie jak wynalazki, wzory, topografie – chronione ze względu na ich stosowność, użyteczność – oraz oznaczenia, chronione dla ich funkcji odróżniającej i informacyjnej. Podział ten jest **umowny**. Możliwe jest traktowanie własności intelektualnej jako pojęcia nadrzędnego, obejmującego wszystkie dobra niematerialne o charakterze intelektualnym, zarówno wykreowane przez człowieka w całości (rozwiązania, utwory), jak i te, odnośnie do których wykreowano tylko pewne skojarzenia (oznaczenia). W ramach tak rozumianej własności intelektualnej mieściłyby się więc wszystkie dobra własności przemysłowej. Takie rozumienie pojęcia własności intelektualnej ma oparcie w treści art. 2 **Konwencji sztokholmskiej z 14.7.1967 r. o ustanowieniu Światowej Organizacji Własności Intelektualnej**¹, która definiuje własność intelektualną jako prawa odnoszące się do: dzieł literackich, artystycznych i naukowych, interpretacji artystów interpretatorów oraz do wykonań artystów wykonawców, do fonogramów i do programów radiowych i telewizyjnych, wynalazków we wszystkich dziedzinach działalności ludzkiej, odkryć naukowych, wzorów przemysłowych, znaków towarowych i usługowych, jak również do nazw handlowych i oznaczeń handlowych, ochrony przed nieuczciwą konkurencją oraz wszelkie inne prawa dotyczące działalności intelektualnej w dziedzinie: przemysłowej, naukowej, literackiej i artystycznej. Podobnie na gruncie **TRIPS**, czyli Porozumienia w sprawie handlowych aspektów praw własności intelektualnej stanowiącego załącznik 1C do Porozumienia ustanawiającego Światową Organizację Handlu (WTO) sporządzonego w Marrakeszu 15.4.1994 r.², przez pojęcie własności intelektualnej rozumie się: prawa autorskie i pokrewne, znaki towarowe, oznaczenia geograficzne, wzory przemysłowe, wynalazki chronione patentami, topografie układów scalonych oraz informację nieujawnioną.

¹ Dz.U. z 1975 r. Nr 9, poz. 49.

² Dz.U. z 1996 r. Nr 32, poz. 143.

- 5 W związku z tym należy przyjąć, że pojęcie własności intelektualnej jako możliwie najszerze obejmować będzie zarówno: własność literacką, naukową i artystyczną (podlegającą ochronie przede wszystkim na gruncie prawa autorskiego i praw pokrewnych) oraz bazy danych, jak i własność przemysłową, w ramach której wyróżnić należy także prawo zwalczania nieuczciwej konkurencji (na gruncie Konwencji paryskiej tradycyjnie włączane do pojęcia własności przemysłowej, a odrębnie ujęte w ustawodawstwie polskim – zob. *Nb.* 96). W związku z zakresem niniejszego podręcznika poza rozważaniami pozostanie prawo autorskie rozumiane w znaczeniu przedmiotowym jako gałąź regulacji prawnej obejmująca zagadnienia związane z tworzeniem utworów, ich eksploatacją i ochroną¹ wraz z regulacją dotyczącą ochrony praw pokrewnych i regulacją ochrony baz danych², które domykają katalog dóbr własności intelektualnej.

II. Własność przemysłowa jako przedmiot regulacji Konwencji paryskiej

- 6 **Przedmiotem ochrony** wskazanym w art. 1 ust. 2 KPar są patenty na wynalazki, wzory użytkowe, wzory przemysłowe, znaki towarowe, znaki usługowe, nazwa handlowa i oznaczenia pochodzenia lub nazwy pochodzenia, a także zwalczanie nieuczciwej konkurencji. Porównując zakres przedmiotowy Konwencji paryskiej z zakresem regulacji ustawy z 30.6.2000 r. – Prawo własności przemysłowej³ (zob. *Nb.* 8), widać różnice: ochrona topografii układów scalonych nie była przewidziana w Konwencji paryskiej, co wynika z faktu, że ten przedmiot własności przemysłowej powstał kilkadziesiąt lat po przyjęciu Konwencji. Następnie, ochrona twórczości racjonalizatorskiej nie jest powszechna w państwach-stronach Konwencji paryskiej. Ponadto nawet w tych państwach, w których stosowne regulacje ochronne zostały wprowadzone, zazwyczaj (jak w Polsce), ochrona nie opiera się na konstrukcji prawa podmiotowego (zob. *Nb.* 553 i *n.*); stąd brak regulacji konwencyjnej.
- 7 Przedmiotem własności przemysłowej wymienionym w Konwencji paryskiej jest natomiast **nazwa handlowa** (art. 8 KPar). Polskie przepisy nie przewidują ochrony nazwy handlowej prawem bezwzględным w PrWiPrzem, natomiast ochrona możliwa jest na gruncie art. 5 ustawy z 16.4.1993 r. o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji⁴ i przepisów prawa firmowego w ustawie

¹ J. Barta, R. Markiewicz, Prawo autorskie, s. 21.

² Ustawa z 27.7.2001 r. o ochronie baz danych (Dz.U. Nr 128, poz. 1402 ze zm.).

³ Tekst jedn. Dz.U. z 2020 r. poz. 286 ze zm.

⁴ Tekst jedn. Dz.U. z 2019 r. poz. 1010 ze zm.; tak SN w wyr. z 7.10.1999 r., I CKN 126/98, OSN 2000, Nr 4, poz. 70.

z 23.4.1964 r. – Kodeks cywilny¹. Zgodnie z zasadą asymilacji ochrona nazwy handlowej w Polsce przysługuje podmiotom z państw-stron Konwencji paryskiej na takich zasadach, na jakich przysługuje podmiotom krajowym, czyli na podstawie prawa polskiego, a nie wprost na podstawie Konwencji paryskiej, która zresztą nie zawiera szczególnych warunków ochrony ani nie reguluje skutków naruszenia nazwy handlowej. Powołany art. 8 KPar ze względu na zbyt ogólne sformułowanie nie może być podstawą dla roszczeń ochronnych wysuwanych przez przedsiębiorców z państw-stron Konwencji paryskiej². Wobec powyższego ochrona nazwy handlowej w prawie polskim konstruowana powinna być na podstawie art. 5 ZNKU, zgodnie z którym **czynem nieuczciwej konkurencji** jest takie oznaczenie przedsiębiorstwa, które może wprowadzić klientów w błąd co do jego tożsamości, przez używanie firmy, nazwy, godła, skrótu literowego lub innego charakterystycznego symbolu wcześniej używanego, zgodnie z prawem, do oznaczenia przedsiębiorstwa, względnie – na podstawie przepisów KC dotyczących ochrony firmy w przypadku nazwy handlowej będącej oznaczeniem przedsiębiorcy (podmiotu)³.

Konwencja paryska nie przewiduje też ochrony nowych odmian roślin, którą reguluje przyjęta kilkadziesiąt lat później Międzynarodowa konwencja o ochronie nowych odmian roślin (UPOV) z 2.12.1961 r.⁴ Ochrona nowych odmian roślin zaliczana jest do prawa własności przemysłowej, jednak z uwagi na znaczne odmienności uregulowana została ona także przez ustawodawcę krajowego poza PrWiPrzem, w oddzielnej ustawie z 26.6.2003 r. o ochronie prawnej odmian roślin⁵ (por. *Nb.* 734).

III. Pojęcie własności przemysłowej w prawie polskim

Ustawa – Prawo własności przemysłowej stanowi podstawowy akt regulacji 8 krajowej w tej dziedzinie prawa. W art. 1 PrWiPrzem wskazano na **przedmiotowy zakres ustawy**, który obejmuje:

- 1) stosunki w zakresie wynalazków, wzorów użytkowych, wzorów przemysłowych, znaków towarowych, oznaczeń geograficznych i topografii układów scalonych;

¹ Tekst jedn. Dz.U. z 2019 r. poz. 1145 ze zm.

² Zob. wyr. SN z 19.3.2004 r., IV CK 157/03, Legalis; odmienny pogląd SN wyrażony z wyr. z 14.12.1990 r., I CR 529/90, OSN 1992, Nr 7–8, poz. 136, spotkał się z trafną krytyką – zob. *M. Kępiński*, [w:] *Adamczak, Szewc*, Konwencja paryska, s. 266.

³ Konwencyjne pojęcie nazwy handlowej oznacza w świetle prawa polskiego zarówno oznaczenia indywidualizujące przedsiębiorców (firmę), jak i oznaczenia indywidualizujące przedsiębiorstwo (oznaczenia przedsiębiorstwa) – zob. *M. Kępiński*, *Nazwa*, s. 98.

⁴ Akt przyjęty w Genewie 19.3.1991 r., UPOV Publication 1991, Nr 221.

⁵ Tekst jedn. Dz.U. z 2018 r. poz. 432 ze zm.

- 2) zasady, na jakich przedsiębiorcy mogą przyjmować projekty racjonalizatorskie i wynagradzać ich twórców;
 - 3) zadania i organizację UPRP.
- 9 W jednej ustawie zebrano regulacje poprzednio ujęte w kilku ustawach szczegółowych. Powyższe zamierzenie ustawodawcze nie zostało zrealizowane konsekwentnie, a różnorodność dóbr chronionych przepisami PrWiPrzem nie pozwoliła na wyodrębnienie bardziej rozbudowanej części ogólnej. W jednym akcie prawnym zawarto przepisy typowo proceduralne (zwłaszcza z zakresu postępowania administracyjnego przed UPRP), jak również przepisy karne oraz przepisy ustrojowe dotyczące UPRP i statusu jego pracowników.
- 10 Artykuł 1 ust. 2 PrWiPrzem przewiduje **niezależność ochrony** przedmiotów własności przemysłowej prawami bezwzględными przewidzianymi w tej ustawie i na podstawie przepisów odrębnych. W szczególności wskazać należy na możliwość udzielenia także ochrony dobrom własności przemysłowej na gruncie prawa cywilnego (art. 23 i 24 KC) oraz prawa zwalczania nieuczciwej konkurencji. Także dobra niematerialne niechronione prawami bezwzględными korzystają z ochrony na zasadach ogólnych prawa cywilnego i prawa zwalczania nieuczciwej konkurencji, jak np. tajemnica handlowa, tajemnica produkcyjna, *know-how*.
- 11 Przedmioty praw własności przemysłowej mogą niekiedy również, przy spełnieniu właściwych wymogów, korzystać z ochrony przewidzianej przez ustawę z 4.2.1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych¹, ewentualnie na podstawie ustawy z 27.7.2001 r. o ochronie baz danych². Zasadą jest możliwość korzystania z **ochrony kumulatywnej**, co oznacza, że w konkretnej sytuacji to uprawnionemu pozostawiony jest wybór podstawy prawnej roszczeń, których dochodzi. Nie ma potrzeby rozważania, który z aktów prawnych ma charakter szczególny; wszystkie postacie ochrony są od siebie niezależne. Kumulatywna ochrona została wyłączona w przypadku rozwiązań, gdyż to samo rozwiązanie nie może być równolegle chronione jako wynalazek i jako wzór użytkowy.
- Na mocy ZmPrWiPrzem2015 uchylony został natomiast art. 116 PrWiPrzem, który przewidywał, że ochrona praw majątkowych do utworu, przewidziana w przepisach prawa autorskiego, nie ma zastosowania do wytworów wytworzonych według wzoru przemysłowego i wprowadzonych do obrotu po wygaśnięciu prawa z rejestracji udzielonego na taki wzór (por. *Nb.* 710).

¹ Tekst jedn. Dz.U. z 2019 r. poz. 1231 ze zm.

² Dz.U. Nr 128, poz. 1402 ze zm.

Katalog dóbr własności przemysłowej jest katalogiem otwartym, ale tylko dla niektórych spośród tych dóbr została przez ustawodawcę przewidziana ochrona prawami bezwzględными własności przemysłowej. Katalog **praw własności przemysłowej** jest natomiast katalogiem zamkniętym (zob. *Nb.* 83). Artykuł 6 ust. 1 PrWiPrzem zawiera wyliczenie praw udzielanych na podstawie tej ustawy w procedurze krajowej przez UPRP. Dobrami chronionymi prawami bezwzględными własności przemysłowej na podstawie PrWiPrzem są:

- 1) wynalazki – chronione patentami (art. 24 i n. PrWiPrzem), a w niektórych wypadkach też dodatkowymi prawami ochronnymi (art. 75¹ i n. PrWiPrzem oraz rozporządzenie Rady Nr 469/2009 z 6.5.2009 r. dotyczące dodatkowego świadectwa ochronnego dla produktów leczniczych¹ oraz rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady Nr 1610/96 z 23.7.1996 r. dotyczące stworzenia dodatkowego świadectwa ochronnego dla środków ochrony roślin²);
- 2) wzory użytkowe – chronione prawami ochronnymi na wzory użytkowe (art. 94 i n. PrWiPrzem);
- 3) wzory przemysłowe – chronione prawami z rejestracji wzorów przemysłowych (art. 102 i n. PrWiPrzem);
- 4) znaki towarowe – chronione prawami ochronnymi na znaki towarowe (art. 120 i n. PrWiPrzem);
- 5) oznaczenia geograficzne – chronione prawami z rejestracji oznaczeń geograficznych (art. 174 i n. PrWiPrzem);
- 6) topografie układów scalonych – chronione prawami z rejestracji topografii układu scalonego (art. 196 i n. PrWiPrzem).

Poza zakresem PrWiPrzem uregulowana jest krajowa ochrona odmian roślin chronionych wyłącznym prawem hodowcy na podstawie OchrPrOdmRośIU (zob. *Nb.* 734).

Ponadto na mocy prawa międzynarodowego i unijnego skuteczna na terytorium Polski ochrona prawem bezwzględnym powstaje też dla następujących dóbr własności przemysłowej:

- 1) wynalazków – chronionych patentem europejskim na podstawie Konwencji o patencie europejskim sporządzonej w Monachium 5.10.1973 r.³ udzielanym przez Europejski Urząd Patentowy (zob. *Nb.* 355). Skutki patentu europejskiego wyznacza Rzecząpospolitą Polską jako kraj ochrony zrównane zostały ze skutkami patentu udzielonego na podstawie PrWiPrzem

¹ Dz.Urz. WE L Nr 152, s. 1.

² Dz.Urz. WE L Nr 343, s. 1.

³ Dz.U. z 2004 r. Nr 79, poz. 737 ze zm., z aktem z 29.11.2000 r. rewidującym Konwencję o udzielaniu patentów europejskich (Dz.U. z 2007 r. Nr 236, poz. 1736).

- (art. 6 ust. 1 ustawy z 14.3.2003 r. o dokonywaniu europejskich zgłoszeń patentowych oraz skutkach patentu europejskiego w Rzeczypospolitej Polskiej¹);
- 2) znaków towarowych – chronionych jako unijne znaki towarowe na podstawie rozporządzenia (UE) 2017/1001 z 14.6.2017 r. w sprawie znaku towarowego Unii Europejskiej², rejestrowanych w Urzędzie Unii Europejskiej ds. Własności Intelktualnej (EUIPO; zob. *Nb. 1005*);
 - 3) wzorów przemysłowych – chronionych jako wzory wspólnotowe na podstawie rozporządzenia Rady (WE) Nr 6/2002 z 12.12.2001 r. w sprawie wzorów wspólnotowych³; w przypadku wzorów wspólnotowych możliwa jest ich unijna jednolita ochrona jako wzorów zarejestrowanych (w EUIPO) lub wzorów niezarejestrowanych (zob. *Nb. 619*);
 - 4) oznaczeń geograficznych – chronionych na podstawie stosownych aktów prawa unijnego, zwłaszcza nazw pochodzenia i oznaczeń geograficznych chronionych na podstawie rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady Nr 1151/2012 z 21.11.2012 r. w sprawie systemów jakości produktów rolnych i środków spożywczych⁴ (zob. *Nb. 1024*);
 - 5) odmian roślin – chronionych wyłącznym prawem hodowcy na podstawie rozporządzenia Rady (WE) Nr 2100/94 z 27.7.1994 r. w sprawie wspólnotowego systemu ochrony odmian roślin⁵ (zob. *Nb. 734*).

IV. Dobra niematerialne jako przedmiot ochrony prawami własności przemysłowej

- 15 Dobra niematerialne stanowią kategorię **przedmiotów stosunków cywilnoprawnych** charakteryzującą się brakiem materialnego charakteru; istnieją one jedynie w świadomości człowieka. Dlatego, odmiennie od rzeczy, dobra niematerialne istnieją niezależnie od przedmiotów materialnych, w których mogłyby być lub zostały ucieleśnione. Z powyższego wynika kolejna cecha dóbr niematerialnych, jaką jest potencjalna możliwość równoczesnego korzystania z nich przez nieograniczoną ilość osób, w nieograniczonym czasie i przestrzeni („potencjalna wszechobecność”). Dobra niematerialne stanowią wytwór umysłu ludzkiego; mogą one znaleźć ucieleśnienie w nośniku materialnym (np. maszyna stanowiąca wynalazek), jednak nie dla wszystkich dóbr niematerialnych

¹ Tekst jedn. Dz.U. z 2016 r. poz. 2.

² Dz.Urz. UE L Nr 154, s. 1.

³ Dz.Urz. WE L Nr 3 z 2002 r., s. 1.

⁴ Dz.Urz. UE L Nr 93, s. 12.

⁵ Dz.Urz. UE L Nr 227, s. 1.

jest to typowe (np. artystyczne wykonania stanowiące niematerialną prezentację: recytacja, śpiew). W przypadku utrwalenia dobra niematerialnego istnieje ono nadal niezależnie od owego materialnego nośnika (*corpus mechanicum*) i nie dzieli jego losów prawnych. W przypadku dóbr niematerialnych, których ochrona uzależniona jest od decyzji UPRP, utrwalenie dobra niematerialnego jest konieczne dla uzyskania ochrony (np. przedłożenie opisu zgłoszeniowego).

Wśród dóbr niematerialnych wyróżnia się: utwory (chronione prawem autorskim), artystyczne wykonania i inne przedmioty praw pokrewnych, bazy danych, rozwiązania (wynalazki, wzory użytkowe, wzory przemysłowe, topografie układów scalonych, odmiany roślin), oznaczenia (znaki towarowe, oznaczenia geograficzne, nazwy handlowe, firmę). Możliwe jest kumulowanie przez jedno dobro niematerialne cech każdego z wyżej wskazanych dóbr (przykładowo trójwymiarowy znak towarowy może być jednocześnie wzorem przemysłowym i utworem).

Zasadniczo wszystkie utwory i rozwiązania są wynikiem pracy twórczej człowieka i jako takie zostały uznane za zasługujące na ochronę, podczas gdy przy oznaczeniach ich sposób kreacji nie ma znaczenia, ponieważ ich wartość i usankcjonowanie jako dóbr niematerialnych zasługujących na ochronę prawną są wynikiem dostrzeżenia wagi społecznych konotacji oznaczenia i jego desygnatów (towaru, usługi, przedsiębiorstwa, osoby przedsiębiorcy), które to skojarzenia pełnią przede wszystkim funkcję komunikacyjną. Na ochronę zasługują także związane z oznaczeniem wyobrażenia odbiorcy odnośnie do jakości, renomy i innych cech towaru lub usługi oznaczonej znakiem. Oznaczenia to symbole (słowne, graficzne i inne) będące źródłem informacji o towarze, usłudze lub przedsiębiorcy i to właśnie ta ich funkcja stała się podstawą dla udzielenia im ochrony. Stworzenie w odbiorze społecznym owych skojarzeń oznaczenia z towarem lub usługą jest przede wszystkim wynikiem działalności promocyjnej, gospodarczej, a nie wkładu intelektualnego twórcy oznaczenia.

Katalog dóbr własności przemysłowej jest katalogiem otwartym, zmieniającym w czasie; wraz z postępem technicznym i społeczno-gospodarczym są i będą kreowane nowe dobra niematerialne. Do dóbr niematerialnych własności przemysłowej zaliczyć należy: wynalazki, wzory użytkowe, wzory przemysłowe, projekty racjonalizatorskie, tajemnicę przedsiębiorstwa, *know-how*, nazwę handlową, topografie układów scalonych, znaki towarowe i usługowe oraz oznaczenia geograficzne.

W przeciwieństwie do katalogu dóbr niematerialnych własności przemysłowej, **katalog praw bezwzględnych własności przemysłowej jest katalogiem zamkniętym** (zob. *Nb.* 83). Objęcie danego dobra niematerialnego ochroną prawem bezwzględnym pozostawiono decyzji ustawodawcy (przy czym swo-

boda prawodawcy krajowego jest ograniczona ze względu na związanie umowami międzynarodowymi). Nie jest możliwe kreowanie wolą stron (np. poprzez umowę) nowych praw bezwzględnych. Uprawnieni korzystają z ochrony prawami bezwzględnymi tylko dla tych dóbr niematerialnych, dla których ustawodawca taką ochronę przewidział. Po drugie, z powyższej zasady wynika, że kształt tej ochrony (zakres praw) również został ukształtowany ustawowo i tylko w zakresie pozostawionym wyraźnie do dyspozycji stron przez ustawodawcę mogą one go kształtować. Na dane dobro niematerialne może być udzielone tylko takie prawo własności przemysłowej, którego cechy dane dobro wypełnia. Nie wyklucza to sytuacji, gdy jeden przedmiot może stanowić jednocześnie więcej niż jedno dobro własności przemysłowej. Wówczas w związku z zasadą kumulacji ochrony możliwe jest (acz z wyjątkami) przyznanie większej ilości praw bezwzględnych chroniących dany przedmiot. Dobra niematerialne niechronione prawami bezwzględnymi korzystają z ochrony na zasadach ogólnych Kodeksu cywilnego, a w niektórych sytuacjach także na podstawie ustawy o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji.

- 20** Wspólną cechą dóbr niematerialnych uregulowanych w PrWiPrzem (poza projektami racjonalizatorskimi) jest przyjęcie przez ustawodawcę modelu ochrony tych dóbr prawami majątkowymi, bezwzględnymi, statuującymi wyłączność korzystania z danego dobra, ograniczoną czasowo¹ i terytorialnie, która powstaje co do zasady na mocy decyzji administracyjnej² o charakterze konstytutywnym, wydawanej przez UPRP.

Przykład: Wzór przemysłowy – określona postać wyrobu może zostać również zarejestrowana jako trójwymiarowy znak towarowy, a jednocześnie stanowić utwór chroniony prawem autorskim. Możliwe jest wówczas uzyskanie prawa z rejestracji wzoru przemysłowego oraz prawa ochronnego na znak towarowy, niezależnie zaś od tych praw będzie też istniała ochrona prawem autorskim.

¹ Z wyjątkiem oznaczeń geograficznych oraz przy założeniu możliwości przedłużania ochrony dla znaków towarowych.

² W tym miejscu zasygnalizować należy, że prawami uregulowanymi w PrWiPrzem, powstającymi *ex lege*, nieobejmującymi jeszcze swą treścią jednak wyłączności korzystania, są prawo do uzyskania patentu, prawo do uzyskania prawa ochronnego lub prawa z rejestracji odpowiednio na wzór użytkowy, przemysłowy i topografię układu scalonego (zob. *Nb.* 259) i pierwszeństwo uprzednie (zob. *Nb.* 208), a także – już w zakresie praw wyłącznych – prawo do znaku towarowego powszechnie znanego (zob. *Nb.* 987) oraz niezarejestrowanego wzoru wspólnotowego (zob. *Nb.* 619). Zagadnienia te zostaną szczegółowo przedstawione w kolejnych rozdziałach.

§ 2. Rozwój historyczny ochrony własności przemysłowej

I. Kształtowanie się ochrony własności przemysłowej – uwagi ogólne

Dobra niematerialne towarzyszą człowiekowi od najdawniejszych czasów. 21
Już człowiek pierwotny dokonywał rozwiązań o charakterze technicznym, które pozwalały mu opanować siły przyrody i je praktycznie wykorzystać. Wiele do dziś wykorzystywanych rozwiązań technicznych zawdzięczamy kulturze starożytnym. W cywilizacjach antycznych nie przewidziano ochrony prawnej dla dóbr niematerialnych. W okresie średniowiecza brak było ochrony powszechnej, zaczęła rozwijać się natomiast partykularna ochrona poszczególnych rozwiązań, dla których lokalni władcy wydawali przywileje (niekiedy określane „patentami”) dla określonych osób (niekoniecznie będących twórcami danego rozwiązania), które zyskiwały w ten sposób czasowo i terytorialnie ograniczony monopol na korzystanie z danego rozwiązania. Twórca rozwiązania nie miał prawa podmiotowego, które umożliwiałoby mu domaganie się przyznania przywileju; uznanie danego rozwiązania za zasługujące na ochronę i udzielenie takiej ochrony leżało wyłącznie w gestii władcy, który niekoniecznie kierował się względami doniosłości danego rozwiązania. Udzielanie przywilejów było też elementem polityki fiskalnej ówczesnych władców, gdyż przywileje udzielane były odpłatnie.

Najstarszym aktem prawnym regulującym w sposób abstrakcyjny ochronę 22
wynalazków jest **ustawa wenecka z 1474 r.**, odnosząca się do ochrony rozwiązań z zakresu melioracji i urządzeń wodnych, która przewidywała w zamian za ujawnienie takiego wynalazku przyznanie jego twórcy na okres 10 lat monopolu na wykonywanie i zbyt urządzenia. Jednocześnie w przypadku naruszenia tego monopolu przewidziano sankcję w postaci obowiązku zapłaty określonej sumy pieniężnej na rzecz uprawnionego od naruszcyciela oraz zniszczenie bezprawnie wytworzonego urządzenia.

O ile człowiek od zarania dziejów tworzył dobra niematerialne, to domeną 23
czasów nowożytnych jest ich prawna ochrona, która w sposób odpowiadający dzisiejszym pojęciom ukształtowana została w okresie rewolucji przemysłowej. Aktem prawnym, który zwykło się wskazywać jako prototyp nowoczesnych regulacji z zakresu ochrony **wynalazków**, jest angielski *Statute of Monopolies z 1624 r.*, w którym unieważniono wcześniej udzielone przywileje, zniesiono możliwość udzielania ich w przyszłości i przewidziano udzielanie patentów na wynalazki. Przesłanką udzielenia ochrony była nowość i użyteczność produk-

tów lub sposobów produkcji. Przesłanką negatywną była sprzeczność z prawem lub dobrem ogółu. Ochrona udzielana była na rzecz wynalazcy i trwała 14 lat.

- 24 Francuska ustawa patentowa z 31.12.1790 r. opierała się na modelu ochrony własnościowej, uznając naturalne prawo człowieka do efektów jego pracy umysłowej, przy czym monopol patentowy został ograniczony czasowo. Inne motywy doprowadziły do uchwalenia ustawy patentowej w USA w 1790 r.; przesłanką ochrony były takie cechy jak pożyteczność i znaczenie wynalazku. Rolą ochrony patentowej było zachęcenie wynalazców spoza USA do wdrożenia i komercjalizacji ich wynalazków w USA.
- 25 W XIX w. znaczną rolę w Europie zaczęły odgrywać liberalne koncepcje gospodarcze, które sprzeciwiały się wszelkiego rodzaju monopolom, w tym patentowym. Doprowadziło to do spowolnienia w rozwoju krajowych ustawodawstw patentowych w części państw (np. w Niemczech, gdzie ustawę patentową przyjęto dopiero 25.4.1877 r.), a nawet czasowego uchylenia aktów prawnych regulujących ochronę wynalazków (w Niderlandach). W części państw niski stopień rozwoju przemysłowego sprawiał, że przyjęcie odpowiedniej ochrony nie było sprawą pilną. Podobnie do ochrony wynalazków kształtowała się ochrona **wzorów użytkowych**, dla których wiele państw przyjęło model ochrony patentowej. W 1891 r. w Niemczech po raz pierwszy przyjęto odrębny system ochrony dla wzorów użytkowych. Ochrona **wzorów przemysłowych** początkowo regulowana była indywidualnymi przywilejami. Dopiero w 1787 r. wydano we Francji postanowienie Rady Państwa, będące podstawą ochrony wzorów tkanin jedwabnych¹. Kolejną regulację przyjęto we Francji w 1806 r. i dotyczyła ona już wszelkich dziedzin zwornictwa przemysłowego. Tą drogą w XIX w. poszło większość państw europejskich.
- 26 Inaczej rozwijała się ochrona **oznaczeń odróżniających** w okresie średniowiecza. Cechy rzemieślnicze zwykły, na podstawie przywilejów monarszych, znakować towary wytwarzane przez swoich członków odpowiednimi oznaczeniami, które wskazywały na rzemieślnika – wytwórcę towaru; oznaczenia te mogły też pełnić funkcję ochrony jakości, gdyż w interesie cechu dbano o renomę oznaczenia i zapewniano wysoką jakość produktów nim oznaczonych. Zasady używania oznaczeń regulowały statuty cechów lub przywileje monarsze. W średniowiecznych oznaczeniach cechowych dostrzec więc można pierwotny wzór znaków towarowych. Regulacja dotycząca **znaków towarowych** w przepisach powszechnie obowiązujących to jednak dopiero domena ustawodawstw XIX w. Ochrona znaków towarowych nakierowana była zarówno na ochronę uprawnienia podmiotu stosującego oznaczenie, jak również na ochronę prze-

¹ Por. R. Skubisz, [w:] System PrPryw, t. 14A, 2017, s. 36.

rzystości konkurencji, ochronę odbiorców przed wprowadzeniem w błąd co do pochodzenia i jakości towaru. Z tego względu w większości państw ukształtowały się równoległe dwa sposoby ochrony znaków towarowych – poprzez prawo bezwzględne (wynikające z rejestracji) oraz na podstawie przepisów o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji.

Oznaczenia geograficzne, rozumiane zarówno jako nazwy geograficzne, 27 jak i innego rodzaju odniesienia związane z określonym terytorium, od zawsze były wykorzystywane w obrocie handlowym, szczególnie dla artykułów spożywczych pochodzenia rolnego dla wskazania pochodzenia towaru i jego szczególnych właściwości. Możliwość użycia oznaczeń geograficznych wiązała się zwykle z użyciem nazwy państwa lub określonego jego terytorium i wymagała uzyskania zgody władzy. W aspekcie międzynarodowym już od XIX w. państwa starały się zabezpieczyć własne oznaczenia geograficzne za granicą w drodze umów bilateralnych. Polska zawarła takie umowy w 23.4.1925 r. z Czechosłowacją, w 4.11.1931 r. z Węgrami i w 22.5.1937 r. z Francją. Umowy te były podstawą wydania odpowiednich przepisów krajowych zapewniających ochronę określonym w nich nazwom pochodzenia z tychże państw.

W drugiej połowie XIX w. rozwijała się międzynarodowa wymiana gospo- 28 darcza. W związku z tym coraz bardziej widoczna stała się potrzeba zapewnienia ochrony dla dóbr własności przemysłowej w wielu krajach równocześnie oraz ujednolicenia tej ochrony. Doprowadziło to do przyjęcia 20.3.1883 r. Konwencji paryskiej, która jest najstarszym aktem prawa międzynarodowego regulującym ochronę dóbr niematerialnych własności przemysłowej. Liczba państw będących stronami Konwencji paryskiej (tworzących Międzynarodowy Związek Ochrony Własności Przemysłowej) to 177 państw¹, co sprawia, że zasięg tej konwencji jest w zasadzie powszechny. Tak znaczna liczebność państw-stron Konwencji doprowadziła do zablokowania dalszych jej zmian, ponieważ ze względu na sprzeczne interesy państw-stron niemożliwe było osiągnięcie konsensusu. Wobec tego część państw rozwiniętych doprowadziła do przyjęcia w 1994 r. w ramach Światowej Organizacji Handlu umowy w postaci Porozumienia w sprawie handlowych aspektów praw własności intelektualnej (TRIPS; zob. szerzej *Nb.* 67).

¹ Stan na 31.3.2020 r.

II. Ochrona własności przemysłowej na ziemiach polskich

- 29 Pozbawienie Polski własnej państwowości w okresie kształtowania się nowoczesnego prawa własności przemysłowej spowodowało, że obowiązywały w poszczególnych częściach kraju **regulacje państw zaborczych**¹. Najwcześniej nastąpiło to w zaborze austriackim (w 1810 r. pierwszy dekret o przywilejach dotyczących wynalazków, w 1897 r. pierwsza ustawa patentowa, a w 1858 r. pierwsza ustawa o znakach towarowych). W Królestwie Polskim przepisy przewidujące ochronę wynalazków w postaci „patentów swobody” i „listów przyznania” pochodziły z 1817 r., a następnie z 1837 r. (już wyłącznie w zakresie „listów przyznania”); od 1867 r. ochronę wynalazków regulowały przepisy obowiązujące w cesarstwie (z mocą dla ziem Królestwa Polskiego na podstawie ukazu z 1867 r.) odnoszące się do przywilejów na wynalazki. W odniesieniu do zaboru pruskiego – ograniczając się już do ogólnoniemieckich ustaw, które weszły w życie po zjednoczeniu Niemiec w XIX w. – obowiązywały stosowne ustawy: z 1877 r. odnośnie do wynalazków, z 1874 r. odnośnie do znaków towarowych, z 1876 r. odnośnie do wzorów przemysłowych i oraz z 1891 r. odnośnie do wzorów użytkowych.

Po odzyskaniu niepodległości regulację prawa własności przemysłowej wprowadzono w Polsce dekretemi z 4.2.1919 r.: o patentach na wynalazki², o ochronie wzorów rysunkowych i modeli³, o ochronie znaków towarowych⁴. Dekrety te zostały następnie zastąpione ustawą z 5.2.1924 r. o ochronie wynalazków, wzorów i znaków towarowych⁵, ta zaś ustawa została zastąpiona rozporządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej z 22.3.1928 r. o ochronie wynalazków, wzorów i znaków towarowych⁶.

Po II wojnie światowej w warunkach gospodarki planowej prawa własności przemysłowej nie odgrywały znacznej roli. Nadal obowiązującym zasadniczym aktem prawnym z zakresu własności przemysłowej było wyżej wymienione rozporządzenie z 1928 r. Ponadto we wczesnym okresie powojennym wprowadzono regulacje szczegółowe w kilku aktach prawnych: ustawie z 20.12.1949 r. o wynalazkach i wzorach użytkowych, dotyczących obrotu Państwa⁷, ustawie z 18.7.1950 r. o licencjach na wykonywanie wynalazków

¹ W zakresie ochrony wynalazków na ziemiach polskich do 1918 r. zob. R. Skubisz, *Formy*, s. 73 i n.

² Dz.U. Nr 13, poz. 137 ze zm.

³ Dz.U. Nr 13, poz. 138 ze zm.

⁴ Dz.U. Nr 13, poz. 139 ze zm.

⁵ Dz.U. Nr 31, poz. 306 ze zm.

⁶ Dz.U. Nr 39, poz. 384 ze zm.

⁷ Dz.U. z 1949 r. Nr 63, poz. 496 ze zm.

i wzorów użytkowych¹ oraz w dekrecie z 12.10.1950 r. o wynalazczości pracowniczej². Rozporządzenie z 1928 r. oraz wymienione w poprzednim zdaniu akty zostały uchylone ustawą z 31.5.1962 r. – Prawo wynalazcze³, która z kolei została zastąpiona ustawą z 19.10.1972 r. o wynalazczości⁴ (obie ustawy regulowały problematykę wynalazków, wzorów użytkowych i projektów racjonalizatorskich), obowiązującą aż do wejścia w życie PrWiPrzem, czyli do 22.8.2001 r. Ponadto po uchyleniu rozporządzenia z 1928 r. Rada Ministrów wydała na podstawie ustawy – Prawo wynalazcze z 1962 r. rozporządzenie z 29.1.1963 r. o ochronie wzorów zdobniczych⁵, które aż do 2001 r. stanowiło podstawę ochrony wzorów zdobniczych (co po wejściu w życie Konstytucji RP mogło budzić zasadnicze wątpliwości). Ochronę znaków towarowych regulowała natomiast ustawa z 28.3.1963 r. o znakach towarowych⁶, zastąpiona później ustawą z 31.1.1985 r. o znakach towarowych⁷, która obowiązywała do wejścia w życie PrWiPrzem. Ochrona oznaczeń geograficznych, oprócz wymienionych już umów bilateralnych (zob. *Nb.* 27), możliwa była na podstawie przepisów o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji. Regulację prawną ochrony topografii układów scalonych przyjęto po raz pierwszy w USA w 1984 r., a w Polsce ustawą z 30.10.1992 r. o ochronie topografii układów scalonych⁸, zastąpioną w tym zakresie przez PrWiPrzem.

Obecnie obowiązująca ustawa – Prawo własności przemysłowej we- **30**
szła w życie 22.8.2001 r. i była wielokrotnie nowelizowana. Najważniejsze ze zmian wprowadzonych do chwili publikacji pierwszego wydania niniejszego podręcznika w 2014 r. nastąpiły na mocy ustaw: z 6.6.2002 r.⁹ (implementacja dyrektywy 98/44/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z 6.7.1998 r. w sprawie ochrony prawnej wynalazków biotechnologicznych¹⁰), z 23.1.2004 r.¹¹ (wprowadzenie swobody zbywania prawa ochronnego na znak towarowy), z 9.5.2007 r.¹² (implementacja dyrektywy 2004/48/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z 29.4.2004 r. w sprawie egzekwowania praw własności intelektual-

¹ Dz.U. Nr 36, poz. 331.

² Dz.U. z 1950 r. Nr 47, poz. 428 ze zm.

³ Dz.U. Nr 33, poz. 156.

⁴ Tekst pierwotny Dz.U. Nr 43, poz. 272 ze zm.

⁵ Dz.U. Nr 8, poz. 45.

⁶ Dz.U. Nr 14, poz. 73.

⁷ Dz.U. Nr 5, poz. 17 ze zm.

⁸ Dz.U. Nr 100, poz. 498 ze zm.

⁹ Dz.U. Nr 108, poz. 945.

¹⁰ Dz.Urz. WE L Nr 213, s. 13.

¹¹ Dz.U. Nr 33, poz. 286.

¹² Ustawa z 9.5.2007 r. o zmianie ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 99, poz. 662).